

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXII–XXXIII

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),

MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,

DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,

ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,

SVETLANA M. TOLSTOÏ (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),

KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE

2003

Срби „бизантинци, шизматици и расколници“ (стр. 10). Начин на који је краљ Милан разговарао с њим, приликом једног сусрета у Београду, Штросмајеру је „заударо на бизантнизам“ (стр. 47).

Из преписке са Ванутелијем види се да је Штросмајер, иако поријеклом Нијемац, наступао кроатоцентрично и да је интересе Хрвата и Хрватске усклађивао са интересима Римокатоличке цркве, којој је био крајње одан. Помоћу Аустрије желио је да ојача Хрватску, између осталог и тако што ће јој припојити Босну и Херцеговину. Сматрао је да „босанска бискупија истински и стварно припада Хрватској“ (стр. 62.), па би Римокатоличка црква требало да припреми терен за физичко заузеће ових покрајина, а неизоставно би дошло на ред и прево ење босанско-херцеговачких муслимана у римокатолицизам.

Професор Крестић сматра да аковачког бискупа „није одликовала верска толеранција и хришћанска љубав, већ римокатоличка ускогрудост и искључивост“ (стр. 63.). Осим према Србима, Штросмајер је гајио изузетну нетрпељивост и према Јеврејима, који су за њега „најгора пљева“ (стр. 68.), „куга и најгора

зараза“ (стр. 70.) или једноставно „зли Жиди“ (стр. 75.). С обзиром на то да је бискуп Штросмајер извршио велики утицај, не само на савременике, већ и на потоње генерације Хрвата, професор Василије Ђ. Крестић с разлогом поставља питање о томе „колико је Штросмајеров антијудаизам оставио дубоког трага у Хрватској римокатоличкој цркви и у хрватском друштву у целини?“ (стр. 76.).

Нема сумње да је овом књигом у великој мјери освјетљена личност бискупа Штросмајера, нарочито кад је ријеч о његовом југословенству. Наиме, Штросмајерова политика зближавања Срба и Хрвата имала је, као крајњи циљ, прево ење православних Срба у римокатолицизам. Он се управо из тог разлога залагао за богослужење у Римокатоличкој цркви на старословенском језику, а не због неког југословенског осјећања. Бискуп Штросмајер је, дакле, био далеко од истинске југословенске мисли, а сва размисоилажења у науци по том питању, окончана су овом књигом Василија Ђ. Крестића.

Горан Латиновић

Ричард Клог (Richard Clogg): *Историја Грчке новог доба (A concise history of Greece)* Београд, CLIO, 2000

Књига оксфордског професора Ричарда Клога *Историја Грчке новог доба* представља драгоцен допринос модерној историографији, и посебно балканолошким студијама. Иако сажета, није лишена систематичности и дубинске анализе најважнијих појава и процеса у модерној грчкој повести. У пи-

тању је комплексна и драматична приповест која обухвата раздобље од ослобођења Грчке од отоманске власти до изградње демократских институција, тј. парламентарне владе и новијих правно-политичких изазова са којима се Грчка данас суочава. Стиче се утисак да је писац објективно, са дистан-

це како то и приличи острвском посматрачу, умешно и убедљиво објаснио законитости кретања болног и мукотрпног процеса модернизације грчке државе према западним узорима, а под бременом тешког отоманског наслеа а у суровом балканском окружењу. При томе је посебно издвојио све оне политичке догађаје, културне вредности и економске чиниоце који су, према његовој процени, пресудно утицали на главне токове грчке политичке и социјалне повести. Писац их је повезао у систематичну целину тако да читалац без већих тешкоћа може да прати занимљиву причу о једној балканској земљи која је била обележена буењем националне свести, оружаном борбом за независност, међународним признањем и у вези с тим, пресудним утицајем великих европских сила, територијалним проширењем и нарастањем тзв. “Велике идеје” (Мегали идеа), величанственим победама и болним поразима, националним расколима, разним типовима тоталитарних режима и на крају тријумфом демократије и политике интеграције у западни свет. Посебну пажњу привлачи пажљив одабир историјских личности, анализа њихове активности као и њихов утицај на важне политичке процесе и догађаје. Ме у њима се могу уочити: интелектуалци разних идеолошких опредељења, хајдуци и ратници, трговци, крунисане главе и политичари који су својим делима обележили епохе у којима су живели. Такав методолошки приступ је користан у научном истраживању друштва какво је било грчко које се за разлику од западних друштава а слично својим балканским суседима, споро ослобађало гвозденог бремена оријенталног правно-по-

литичког и социјално-економског наслеа. Као и свако друго традиционално друштво, тако се и Грчка на прагу своје националне ренесансе, еманциповала мисионарским делима истакнутих индивидуа који су својим интелектуалним прегалаштвом, славом свог оружја, новцем, аристократским сјајем или политичком харизмом оставили дубок траг на изградњи институција младе грчке државе. Тако су и поједине епохе у грчкој историји запамћене по појединцима који су живели у њима: Јоанис Каподистријас и краљ Ото I обележили су рану фазу грчке независности, Хариалаос Трикупис и Теодорос Делијанис средину XIX века, Константин Караманлис и Андреас Папандреу другу половину XX века. Стиче се утисак да је писац врло успешно применио описани метод.

Један од ретких недостатака књиге је одсуство детаљније правне анализе важних уставних и законских аката као и прецизнијег објашњења начина на који су функционисале институције које су биле изграиване у процесу модернизације државе. То посебно важи за један занчајан преседан из 1875. године, када је краљ Ђорђе прихватио начело *дедиломени*, тј. обавезу владоца као шефа државе да убудуће мандат за састав владе повери само страначком во и који ужива подршку већине посланика у скупштини. Реч је о парламентарном начелу. Оно је изузетно значајно не само по томе што је трасирало пут за даљи уставни развој Грчке него и зато што је то први преседан такве природе на Балкану. Писац га само узгред помиње без неких детаљнијих опсервација.

Но, без обзира на ову критику, остаје генерални став да је Клогова монографија успело штиво које је

по лакоћи стила, доступно за читање не само стручњацима него и широј

публици која се занима за прошлост Грчке и Балкана.

Мирослав Свирчевић

Други српско-турски рат 1877–1878. и ослобођење југоисточне Србије, Српска академија наука и уметности, научни скупови, књига ХСVII, Одељење историјских наука, књига 28, Београд 2001, 157 страна

Зборник радова о Другом српско-турском рату је збирка реферата саопштених на скупу који је био посвећен обележавању 120-годишњице овога рата. Скуп је одржан 17. и 18. новембра 1997. године.

У уводном тексту Зборника *Други српско-турски рат за ослобођење српског народа у Турској 1877/78.* (стр. 1–8) Владимир Стојанчевић је дао основне политичке и дипломатске оквире у којима се налазила Кнежевина Србија у периоду од завршетка Првог српско-турског рата до одржавања и закључака Берлинског конгреса. За Србију то је значило пут од аустроугарско-руског тајног договора о подели интересних сфера (Рајхштатски споразум и Будимпештанска војна конвенција) до међународног признања у Берлину, односно, од изгубљеног рата са Турском до међународно признатог добијања територијалног проширења и државне независности.

Унутарполитичке околности и међународни положај Србије у периоду од 1876. до 1878. године обрадили су, у својим радовима: Чедомир Попов, Милорад Екмечић и Љиљана Алексић.

Током кратког периода између два српско-турска рата распламсао се, раније започет, сукоб либерала Јована Ристића и конзервативаца чији су гласноговорници били:

Аћим Чумић, Милан Пироћанац и Чедомиљ Мијатовић. С обзиром на озбиљну спољнополитичку ситуацију у којој се налазила Србија, Чедомир Попов је полемику међу овим супротстављеним странама назвао „буром у чаши воде“. Али та „бура“ је имала озбиљне последице „ферментације народног незадовољства“ и „трагичне династичке поделе која је цепала политички организам српског народа“ (*Политичке прилике у Србији уочи Другог српско-турског рата*, стр. 9–15).

У изузетном, аналитичком раду *Дипломатске припреме рата Србије против Турске 1877–1878.* (стр. 17–40) Милорад Екмечић је корене догађаја око Србије током 1877/78. године, преко почетака седамдесетих година века, потражио у великој револуцији 1848. и досегао све до 1822. године. У центру његових разматрања јесте руска политика, али око ње неизбежно и спољно-политички правци и маневри других великих европских сила, пре свих Аустро-Угарске. Иза државних политика и династичких стремљења, М. Екмечић је уочио правце католичке идеологије. Утврдивши да је идеал Русије био „држи Балкан у политички и национално исфрагментираном виду“, Екмечић је закључио да је „идеални циљ руске дипломатије онога времена био да